

Sobre els límits a la inversió estrangera

Miquel Puig^(*)

L'Institut d'Estudis Catalans proposa que debatem la conveniència, o fins i tot la necessitat, de l'establiment d'uns límits -que caldria, evidentement, definir- a la inversió estrangera.

El primer que cal dir és que aquesta no pot ser sinó una discussió en el pla imaginari, tota vegada que una tal política suposaria una flagrant violació dels compromisos internacionals adquirits per Espanya en el moment d'aherir-se a la CEE.

Acceptat, però aquest caràcter, cal afegir que la discussió no deixa de tenir un considerable interès. Després de tot, semblen haver passat d'un context proteccionista, tancat i nacionalista, a un ambient en què la captació d'inversió estrangera és motiu de competència entre administracions, i on la realització d'aquestes és celebrada com a èxits tant pels dirigents polítics com per la premsa.

El que se'ns proposa, doncs, és que reflexionem sobre si aquest entusiasme no hauria de ser contingut, i sobre si aquesta inversió estrangera no està arribant, o podria arribar, a uns extrems indesitjables per algun motiu que caldria, també, definir.

Crec que per centrar la qüestió podem començar per repetir el que constitueixen els arguments habituals tant en favor com en contra d'aquesta proposta.

La defensa de la llibertat d'inversió estrangera es fonamenta en una bona colla de raons.

En primer lloc, la teoria econòmica o, si es vol, el liberalisme econòmic. L'absència de restriccions a la llibertat de moviments de capitals tendeix a optimitzar l'assignació de recursos, maximitzar el seu rendiment i per tant la renda, i, en definitiva, a obtenir un òptim paretjà.

D'altra banda, un país amb una renda relativament baixa, com és el cas de Catalunya, i que no disposa precisament d'una fiscalitat estimuladora de l'estalvi privat, és incapaç de generar recursos suficients per al finançament del seu creixement. L'aportació d'estalvi estranger constitueix així un necessari complement.

Un altre argument que es repeteix sovint quan es tracta d'inversions concretes és el següent: en un mercat obert, com per exemple el de la CEE, l'impacte que una inversió industrial concreta té sobre el mercat -i concretament, l'augment de la competència sobre les empreses prèviament existents- serà el mateix independentment de la ubicació concreta de la inversió. Per tant, aquest és un factor que no cal considerar, mentre que els seus efectes positius sobre l'entorn físic: creació d'ocupació, demanda a indústries auxiliars, difusió tecnològica, etc., seran especialment forts en els voltants del seu emplaçament.

Tanmateix, probablement l'argument més convincent en favor de la llibertat d'inversió estrangera sigui l'observació de les experiències d'altres països: els més liberals en aquest aspecte semblen ser en general països pròspers i dotats d'empreses autòctones fortes -els Països Baixos, la RFA i Suïssa serien els casos més paradigmàtics-; pel contrari, les restriccions semblen ser la norma en les economies més estancades. Evidentment, es poden trobar exemples que matisarien aquesta observació.

L'argument en favor de la restricció a la inversió estrangera es basa en el nacionalisme. Nacionalisme que adopta dues formes no mutuament excloents: el nacionalisme econòmic, això és, la

(*) Director General d'Indústria de la Generalitat de Catalunya

voluntat que els centres de decisió econòmica siguin controlats des de dins, i el nacionalisme podríem dir estratègic, això és, la voluntat que les indústries vinculades a la defensa i aquelles que jugarien un paper fonamental en cas d'un conflicte militar (telecomunicacions, química bàsica, energia, etc.) estiguin també controlades per l'Estat o per grups addictes.

És evident que aquests principis no sols poden ser defensats sinó que ens enganyaríem si no els atribuïssim un paper gens menyspreable en els sentiments dels nostres conciutadans. Després de tot, la notícia de la venda d'una empresa significativa a una empresa estrangera és sentida en general com una mala notícia no sols a Catalunya sinó a tot arreu: recentment la portada de la revista Time era dedicada al tema «The Selling of America», article que comentava amb to preocupat recents preses de control per part d'interessos estrangers.

Aquest tipus de nacionalisme va viure el seu esplendor en els anys trenta, a la calor de la crisi internacional -sempre propícies al proteccionisme- i les ideologies feixistes. Després ha estat bandejat d'Occident en favor de la llibertat. Una de les darreres passes en aquesta direcció serà l'establiment de la definitiva llibertat de moviment de capitals en el sí de la CEE l'u de gener de 1993.

Evidentment que aquest decantament dels ordenaments jurídics s'ha fet sospesant en un costat la freda raó -els avantatges de la llibertat econòmica front l'aïllacionisme- i en un altre el sentiment -la por a la colonització econòmica-.

No cal ni dir que jo mateix i m'imagino que la major part dels assistents aquí s'inclinarien per l'absència de restriccions. De fet, l'aïllacionisme és una mala opció no sols en termes de benestar material sinó fins i tot en termes nacionalistes.

Per demostrar aquesta darrera afirmació, resulta molt il·lustratiu observar quin ha estat el resultat d'una experiència d'aïllacionisme prolongada de manera excepcionalment llarga en un estat: Espanya.

Com sabem, la ideologia econòmica feixista va sobreviure a Espanya el desastre militar i polític dels règims nazi i feixista intacta fins el 1959 i de manera limitada fins la Constitució de 1979.

A risc de ser acusat de simplificar -i en ares a la brevetat- em permetran que traci un balanç cru però crec que raonablement ajustat a la veritat: el resultat d'aquesta política difícilment podria ser més contrari als propòsits que la van alimentar: la major part de la indústria transformadora espanyola està controlada per empreses estrangeres: automoció, química, material elèctric, electrònica, i, en gran part, l'alimentació i el paper. Els bastions del poder econòmic espanyol són la banca, l'electricitat, la siderúrgica -totes tres amb posicions prou febles en relació als seus homònims europeus com per poder desembocar en situacions problemàtiques un cop es materialitzi el Mercat Interior- i algunes empreses estatals més o menys monopolístiques (telefonía, petroli, aviació, alimentació) -algunes d'elles en una posició tampoc no gaire sòlida.

Aquest resultat no fa sinó confirmar l'observació tantes vegades repetida: la protecció debilita.

Catalunya

Fins ara hem parlat en termes més o menys abstractes i em sembla que hem estat capaços de formular una raonable defensa de la inconveniència de limitar la inversió estrangera. Tanmateix, la discussió seria insuficient si no féssim referència al que en definitiva motiva l'interès de la qüestió: la situació actual del tema a Catalunya i les perspectives a mig termini.

El primer que cal dir és que el volum de la inversió estrangera a Catalunya no és tan important com sembla considerar l'opinió pública.

El quadre núm. 1 en constitueix una primera mesura de tipus relatiu. Podem veure com la importància que tenen les inversions directes (excloent les inversions en cartera i en immobles) a Catalunya provinents de la CEE és perfectament proporcionada al pes de Catalunya. Si de cas, aquí la notícia seria l'homologació de Catalunya al que és norma a la CEE.

Quadre 1. Pes relatiu de les inversions estrangeres a Catalunya

(1) Quota catalana a la inversió directa exterior de la CEE (1988):	1,47%
(2) Aportació del PIB català al PIB comunitari (1988):	1,43%
(1) <u>Inversió directa a Catalunya procedent de la CEE</u> Inversió directa a l'estranger de la CEE	
(2) <u>PIB català</u> PIB CEE	

Font: Balance of Payments Statistics 1989
Economie Européene. Novembre 1989
Elaboració pròpia

Els quadres 2, 3 i 4 presenten una situació del volum que la inversió estrangera representa a Catalunya i el seu pes respecte del total a Espanya.

Quadre 2. Inversió estrangera a Espanya per modalitats d'inversió (milions de Ptes.)

Període	Inversió directa		Inversió de cartera		Inversió en immobles		Total
	Import	Percent. sobre total	Import	Percent. sobre total	Import	Percent. sobre total	
1985	164.200	40,42	82.700	20,36	159.300	39,22	406.200
1986	284.200	39,86	238.358	33,43	190.500	26,71	713.058
1987	321.500	29,53	545.899	50,14	221.400	20,33	1.088.799
1988	514.244	44,25	380.307	32,73	267.488	23,00	1.162.119

Font: Registre de Caixa del Banc d'Espanya i elaboració pròpia

Nota: L'única font que discerneix entre modalitats d'inversió és el Registre de Caixa del Banc d'Espanya. Les xifres que dona no coincideixen amb les que dona la D.G. de Transaccions Exteriors a través del Butlletí setmanal d'Informació Comercial Espanyola, ja que el primer dona el flux de fons efectivament realitzats, metre que la segona facilita dades de naturalesa administrativa, sense que impliqui la materialització immediata de l'operació registrada.

Quadre 3. Inversió estrangera industrial a Catalunya i Espanya (milions de Ptes.)

Any	Inversió directa a Catalunya	Inversió directa a Espanya	% Cat. /Espanya	Inver. Indust. a Catalunya	Inver. Indust. a Espanya	% Catalunya /Espanya
1987	238.092,99	727.279,41	32,73	185.984,00	382.554,18	48,61
1988	201.298,00	849.500,00	23,69	107.463,00	311.528,00	34,49
1989	306.550,00	1.247.282,00	24,58	156.117,00	491.793,00	31,74

Font: ICE i elaboració pròpia

Sens dubte estem parlant de volums més que significatius. Recordem que, per exemple, el dèficit corrent espanyol va ser el 1989 de 1.356,3 milers de milions de pessetes, xifra gairebé igual als 1.247,3 que va representar només la inversió estrangera directa (excloent, doncs, la inversió en cartera i en immobles).

Una dada també interessant és l'aportació que representa la inversió estrangera a l'esforç inversor realitzat a Catalunya. Evidentment, aquest exercici exigeix excloure la inversió en cartera, ja que aquesta reflecteix exclusivament canvis en la titularitat d'actius ja existents. Més difícil és el tractament de la inversió en immobles, tota vegada que aquesta correspon en part al finançament de nous immobles i en part a la compravenda d'altres ja existents; en el dubte, i per tal d'efectuar un càlcul conservador, inclourem aquest concepte en la nostra avaluació. La relació entre la inversió estrangera directa i en immobles a Espanya i la Formació Bruta de Capital l'any 1988 és del 8,3% (781,7 mM./9.430,2 mM). Es tracta d'una aproximació poc rigorosa, tota vegada que els dos conceptes -inversió estrangera i FBC- no són perfectament comparables. Tanmateix, crec que la dada és acceptable com a primera aproximació.

Una altra aproximació referida estrictament a l'àmbit industrial pot realitzar-se comparant la inversió estrangera directa industrial amb la fracció de la Formació Bruta de Capital materialitzada en «béns d'equip i altres» (excloent, doncs, construcció i variacions d'existències). Per a Catalunya, i l'any 1989, la primera representava un 18,5% de la segona (156,1 mM. ptes/843,6 mM. ptes). També en aquest cas hem de considerar aquesta xifra com una aproximació poc rigorosa i per excés, tota vegada que la inversió industrial directa financia, entre altres coses, construcció d'immobles industrials (que hem exclòs del denominador).

En definitiva, la inversió estrangera directa no és relativament tan important dins el procés català com sembla desprendre's de la lectura de la premsa, que lògicament li dedica una atenció especial. Això no significa que l'aportació sigui en absolut menyspreable, i en particular no contradiu el paper cabdal que les entrades de capital han jugat en la compensació dels forts dèficits comercials que la balança de pagaments espanyola està experimentant d'ençà 1988, perquè en aquestes entrades cal incloure també la

Quadre 4. Inversions estrangeres a Catalunya/Espanya per sectors (1985-1989)
(milions de pessetes)

	Catalunya				Espanya			% sobre el total d'Espanya							
	1985	1986	1987	1988	1989	1985	1986	1987	1988	1989	1985	1986	1987	1988	1989
0. Agricultura, Ramaderia, Caça, Silvicultura i Pesca	584	128	529	1.466	32.530	3.549	6.920	10.658	10.140	54.831	16,46	1,84	4,96	14,46	59,33
1. Energia i Aigua	-	82	31	2.349	43	411	1.776	2.257	17.016	444	0,00	4,62	1,39	13,81	9,66
2. Extracció i Transformació de Minerals no Energètics i Productes Derivats. Indústria Química	19.064	21.044	107.995	30.287	62.851	48.915	56.058	206.541	90.671	153.712	38,97	37,54	52,29	33,40	40,89
3. Indústries Transformadores dels Metalls, Mecànica de Precisió	9.178	7.220	27.238	24.325	39.444	79.690	119.906	82.175	76.926	127.053	11,52	6,02	33,15	31,62	31,05
4. Altres Indústries Manufactureres	12.548	19.831	50.751	52.850	53.822	48.734	70.293	93.837	143.931	211.028	25,75	28,21	54,08	36,72	25,50
5. Construcció	200	2	326	1.354	1.935	2.510	324	1.703	4.809	10.997	7,95	0,52	19,15	28,16	17,60
6. Comerç, Restaurants, Hosteleria, Reparacions	4.895	9.524	30.300	43.879	29.612	39.169	61.239	137.562	104.470	180.086	12,50	15,53	22,03	42,00	16,44
7. Transports i Comunicacions	77	320	1.061	983	4.619	2.959	2.499	4.660	14.414	17.170	2,62	12,81	22,76	6,82	26,90
8. Institucions Financeres, Assegurances, Serveis Prestats a les Empreses i Lloguers	4.182	8.323	17.469	39.817	77.289	49.821	77.489	177.363	371.377	466.273	8,39	10,74	9,85	10,72	16,58
9. Altres Serveis	217	1.784	2.393	3.988	4.405	4.325	4.308	10.521	15.746	25.738	5,02	41,41	22,74	25,32	17,11
Total	50.945	68.258	238.093	201.298	306.550	280.082	400.902	727.277	849.500	1.247.282	18,19	17,03	32,74	23,70	24,58

Font: Direcció General de Transaccions Exteriors i elaboració pròpia

compra d'actius ja existents -via carter a i via immobles-. També cal remarcar que aquestes entrades són fortament creixents.

Una qüestió molt més significativa que els càlculs quantitativs és la valoració qualitativa d'aquesta inversió estrangera: el gran control sobre l'aparell industrial català, i concretament sobre les grans empreses.

El Quadre núm. 5 relaciona, agrupades per sectors, les 50 majores empreses catalanes, precisant la participació pública o estrangera en elles. És evident que el grau de control estranger sobre les principals empreses és extraordinàriament elevat. Concretament, 26 d'aquestes empreses tenen capital majoritàriament estranger, i de les deu primeres sis estan en aquesta situació. En particular, el domini estranger és pràcticament total als sectors químic, electrodomèstics i automoció, i molt fort a electrònica, paper i cautxú i plàstic.

Aquesta situació és el resultat d'un procés històric en el que podem distingir tres fases:

a) Al llarg del s. XIX i primers anys del s. XX les inversions estrangeres tenen una certa importància pel que tenen de renovador del teixit industrial català, que és majoritàriament tèxtil però amb importants esforços -poc reeixits- en el camp metal·lúrgic. Algunes de les més importants inversions són després «nacionalitzades» privadament per un o altre procediment; tal és el cas de la S.A. Cros (1817), el Gas Lebon (1843, absorbit per Catalana de Gas), Aigües de Barcelona (1867, adquirida per un conjunt de bancs catalans) i la Barcelona Traction, Light and Power (1911, el control de la qual passa en la postguerra al financer March donant lloc a la FECSA). Altres inversions, inicialment menys significatives, persisteixen fins avui en la mesura que ho han fet les seves empreses matrius: Solvay (1863), Pirelli (1886 i 1902) i Siemens (1910).

En definitiva, es tracta d'un procés que podem caracteritzar com a normal en el sentit que una economia fortament industrial rep inversions de les principals empreses que estan renovant el panorama mundial en la seva especialitat, i concretament la química i l'electricitat, en un procés que es dona arreu i amb una intensitat perfectament proporcionada a la força industrial i financera del país.

b) La segona gran onada d'inversió estrangera es produeix a redós de les mesures liberalitzades introduïdes amb el Pla d'Estabilització. És particularment important en la inversió química (Hoechst, BASF, Ciba-Geigy, Bayer, Sandoz, etc.) i en automoció (SEAT). Aquesta segona onada té un caràcter molt diferent i és conseqüència del fracàs de les empreses autòctones per desenvolupar aquestes indústries. En síntesi, la inversió estrangera dels anys seixantes produeix una profunda modernització i diversificació de la indústria catalana, però aquest mateix fet no fa sinó revelar l'escàs dinamisme d'aquesta mateixa indústria després de vint anys de proteccionisme i dirigisme.

c) La tercera, e de moment última, onada es produeix arran la darrera crisi industrial iniciada a mitjans dels anys setantes. La seva característica més fonamental és l'absorció d'empreses mitjanes transformadores per part d'empreses multinacionals. Aquest és el cas de S.A. Cros, Torras Hostench, Companyia d'Indústries Agrícoles (Grup KIO), Sabons Camp, MACOSA i Maquinista Terrestre i Marítima (GEC-ALTSHOM), SEAT, bona part de la indústria productora de motocicletes (Honda i Yamaha), el sector d'electrodomèstics de línia blanca -Corberó, Nueva Bru, Domar, Electro-Mica, Unidad Hermética (Electrolux)- i bona part de la indústria de components de l'automòbil. La incipient indústria electrònica de consum catalana -Vanguard, Bettor, Cosmos i Inter- també ha deixat pas a les multinacionals japoneses i a Phillips.

Probablement aquest darrer procés hagi estat el que més preocupació ha suscitat, i sense dubte que aquesta preocupació està justificada. Perquè el que cal concloure és que l'empresa industrial catalana, de dimensió mitjana i capital familiar, massa vegades no s'ha mostrat prou forta com per resistir la competència internacional.

Però cometriem un error si aquesta experiència ens fes decantar cap posicions polítiques que defensessin la restricció a la inversió estrangera; i això per dos motius:

Perquè aquests fets responen en gran part a un inevitable procés de concentració industrial inherent al desenvolupament tecnològic, la millora dels transports i la homogeneïtzació dels mercats. N'hi ha prou a llegir amb una certa freqüència qualsevol diari occidental per adonar-se que fets d'aquesta naturalesa es produeixen arreu i que arreu desperten el mateix malestar.

Però el que en particular revelen aquestes pèrdues de control és que la indústria catalana és víctima d'una protecció que ha durat massa temps i que l'ha debilitada en evitar-li l'haver de competir en un mercat internacional amb empreses internacionals.

Sovint s'ha dit que les dictadures esterilitzen les generacions que es formen en elles. En el cas espanyol, i per la seva durada, la debilitat ha afectat també a les estructures empresarials, per més que a curt termini se'n beneficiessin.

Quadre 5. Participació majoritària pública o estrangera a les 50 primeres empreses de Catalunya

Núm. Gral.	Núm. Sect.	Empresa	Partic. majorit. pública	Partic. majorit. estrangera ^(*)
<i>Aigua, gas, electricitat</i>				
2	1	FECSA		
7	2	ENHER	ENDESA(INI) 91,5%	
16	3	HIDROELÈCTRICA CATAL.		
18	4	CATALANA DE GAS		Regne Unit 10% (British Gas)
<i>Sidero-Metal·lúrgia</i>				
37	1	CIA. ESPAÑOLA LAMINACIÓN		
<i>Material de construcció</i>				
5	1	FOMENTO OBRAS Y CONSTR.		
13	2	CIA. ROCA RADIADORES		
<i>Productes químics</i>				
4	1	ERCROS		Kuwait 100%
8	2	HOECHST		RFA 100%
12	3	BASF		RFA 100%
15	4	HENKEL		RFA 80%/EEUU 20%
22	5	CIBA-GEIGY		Suïssa 100%
25	6	SOLVAY		Bèlgica 100%
27	7	CAMP		RFA 100%
29	8	FORET		EEUU 100%
30	9	SDAD. ESPAÑ. CARBUROS METAL.		Regne Unit 20%
46	10	BAYER		RFA 100%
50	11	SANDOZ		Suïssa 100%
<i>Construccions mecàniques</i>				
45	1	BENDIX		EEUU 41% França i Regne Unit 24%
<i>Electrodomèstics</i>				
14	1	SONY		Japó 100%
35	2	PANASONIC		Japó 87%
49	3	TECNIMAGEN (GRUP PHILIPS)		Holanda 100%
<i>Electrònica i informàtica</i>				
9	1	GRUPO CIRSA		
20	2	HISPANO OLIVETTI		Luxemburg 99,9%
38	3	MINIWATT (GRUP PHILIPS)		Holanda 100%
47	4	PHILIPS INF. Y COMUNIC.		Holanda 100%
<i>Automoció</i>				
1	1	SEAT		RFA 75%
3	2	NISSAN MOTOR IBÉRICA		Japó 70%
<i>Alimentació, begudes i tabac</i>				
6	1	NESTLÉ		Suïssa 100%
11	2	DANONE		França 20%
21	3	AGROPECUARIA DE GUISSONA		
23	4	CIA.Industr. AGRICOLAS		
28	5	NUTREXPA		
34	6	INDUSTR. Y CIAL. AGROPECU.		
39	7	CEBALSA ATO		
40	8	GALLINA BLANCA PURINA		EEUU 50%
42	9	BIMBO		EEUU 100%
43	10	FREIXENET (GRUP)		
44	11	COOP. PROV. AVICOLA GANADERA (COPAGA)		
48	12	DAMM		RFA 18,5%
<i>Tèxtil, cuir i calçat</i>				
32	1	LA SEDA DE BARCELONA		Holanda 57,5%
<i>Paper, cartró i arts graf.</i>				
10	1	TORRAS PAPEL		Grup Torras 100%
17	2	ZETA (GRUP)		
19	3	EDITORIAL PLANETA (GRUP)		
31	4	GRUPO TORRAS		Kuwait 80%
<i>Cautxú i plàstic</i>				
24	1	PRODUCTOS PIRELLI		Luxemburg 5% Itàlia 95%
33	2	AISCONDEL		
36	3	TARRAGONA QUÍMICA (TAQSA)		RFA 100%
41	4	PIRELLI NEUMÁTICOS		Itàlia 100%
<i>Altres Manufactures</i>				
26	1	CIA. ESPAÑ. DISTRIB. PETRÓLEOS		

(*) Els percentatges de participació són de 1988.

Font: CIDEM, Foment de Treball i elaboració pròpia a partir de dades de la revista *Fomento de la Producció*. Setembre de 1989

El problema no és, doncs, la inversió estrangera. La qüestió és si encara som capaços de generar prou estalvi, prou iniciativa, capacitat d'assumir risc i capacitat per crear organitzacions com per reconstruir una estructura industrial on les empreses autòctones juguin un paper rellevant. I en l'intent la inversió estrangera no pot sinó ajudar: en primer joc ja ha demostrat que Catalunya és un país on val la pena invertir, i en segon lloc ha obert camins a la diversificació de la producció i als mètodes de gestió. Només cal aprofitar-los.